

Een onderzoek naar de kijk van kleuters op militairen.

"Ze vechten en hebben van die grote schieters."

"Ja, ze schieten, dat heb ik gezien op tv."

K.C., 4 jaar

Hoe vaak zien we het niet in de klas ... kleuters die samen 'soldaatje' spelen en die elkaar neerschieten met een denkbeeldig geweer.

Zien we ook kleuters andere spellen spelen binnen dit thema? Waarom blijft hun spel zo éézijdig? Misschien omdat ze dit zo hebben gezien, een imitatie van de impressies die ze eerder hebben verkregen? Misschien omdat er geen verdere informatie beschikbaar is voor kleuters? Misschien werken we zelf dit beeld in de hand? En is dit het beeld dat we willen meegeven aan kleuters, van soldaten die enkel vechten en schieten?

Ik vroeg me af welk beeld de kleuters hadden van militairen, hoe ze tot dit beeld waren gekomen en vooral of het mogelijk was om dit beeld te verrijken. Dachten kleuters in stereotypes over militairen of toch niet?

*"Stereotypering - het isoleren van één eigenschap uit een verzameling van eigenschappen en het voorstellen van die eigenschap als representatief voor de hele verzameling."
(Van Dale, 2008)¹*

¹ Boon, T. & Geeraerts, D. (2008). *Groot Woordenboek Van De Nederlandse Taal*. Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

Wat achtergrond omtrent defensie

Natuurlijk beseffen wij allen dat militairen meer doen dan enkel maar vechten, schieten en oorlog voeren.

Onze Belgische defensie bestaat uit vier componenten. De land, lucht, marine en medische component. Ieder van deze componenten heeft zijn eigen eenheden, materialen en taken. Toch zijn ze allen met elkaar verbonden.²

Zo wordt een reddingsoperatie op zee ondersteund door zowel het lucht als het marine component.

Natuurlijk kan je je nu de vraag stellen of het noodzakelijk is om dit alles te vertellen aan kleuters. Is dit voor hen van belang? Hebben ze nood aan die kennis? Is het niet te moeilijk? Willen we de kinderen wel meer informatie geven rond dit onderwerp?

Zeker nu in een tijd waar kleuters toch meer geconfronteerd worden met militairen op de straat en op de media, vind ik het belangrijk dat kleuters een correct beeld krijgen aangereikt.

Wat als kinderen telkens maar één kant van de realiteit gaan naspelen. Wordt hun beeld dan niet vervormd door hun eigen ideeën of fantasieën?

² Defensie. *Componenten*. [online]. Geraadpleegd op 15 juli, 2016, op: <http://www.mil.be>

Willen we dat kinderen militairen enkel associëren met schieten en dood?

Of wat als het spel telkens wordt verboden. Wordt het dan niet juist uitdagender om het spel net op die manier te spelen?

**“MEESTER FRITS WIL NOU
EENMAAL NIET DAT JULLIE
SOLDAATJE SPELEN OP
SCHOOL,” ZEI ANNIE.**

**BRAM STAK ZIJN VINGER OP.
“WE DOEN TOCH NIKS. WE
ROEPEN ALLEEN MAAR AF EN
TOE ‘PAUWPAUW!’”³**

Verschillende werkvormen

Ik stond stil bij wat ik wou onderzoeken bij de kleuters (hun beeld), maar ook bij wat ik hen zelf wou meedelen. Op welk vlak wou ik hun beeld verruimen?

Ik koos ervoor om hun beeld te verrijken door af te stappen van het typisch gekende beeld van de vechtende militair en door meer aandacht te besteden aan enkele waarden die binnen defensie belangrijk zijn.

De sectie motivatiebeleid van DGHR (Algemene Directie Human Resource) stelt verschillende waarden voor als de “militaire waarden”. Deze waarden werden eveneens getoetst aan de generieke competenties en aan de tuchtwet.⁴ Het aantal gekozen “militaire waarden” (in totaal 8) zijn zo gekozen dat ze toegankelijk zijn voor iedere militair namelijk moed, plichtsbesef, respect, kameraadschap, loyaliteit, integriteit, uitmuntendheid en onbaatzuchtige inzet.

Ik koos ervoor om deze acht waarden om te zetten in drie kernwaarden die ik kon hanteren binnen de kleuterklas: vriendschap, vertrouwen en samenwerken. Drie kernwaarden die onrechtstreeks deel uit maken van de acht “militaire waarden” en begrijpbaar zijn voor de kleuters.

Ik maakte gebruik van drie verschillende werkvormen: opdrachsvormen, dramatische werkvormen en gespreksvormen.

Bij de opdrachsvormen was het de bedoeling dat de kleuters, in groep, verschillende leerinhouden ontdekten.

Bij de dramatische werkvormen was het de bedoeling dat de kleuters hun impressies verwerkten door samen te spelen (rollenspel) en bij de gespreksvormen was het de bedoeling dat de kleuters in interactie traden met elkaar en zo stilstonden bij de mening van hun vrienden rondom het aangeboden onderwerp.

Hoe dit concreet in zijn werk ging staat hieronder beschreven.

Binnen de opdrachsvormen werden activiteiten aangeboden die vooral de nadruk legden op samenwerken, op vertrouwen en op vriendschap of die individueel toetsten naar hun kijk op de militairen. Zo werd er bijvoorbeeld aan de kleuters gevraagd om samen een zoekopdracht uit te voeren. Er werd hen gevraagd om elkaar te ondersteunen binnen een bewegingsomloop of een bewegingsmoment. Binnen één van de individuele opdrachten werd hen gevraagd om hun beeld van een militair te schilderen.

Binnen de dramatische werkvormen werd een themahoek aangeboden zonder geweren. In de plaats hiervan kregen ze medische materialen aangeboden. Ze kregen kledij aangeboden en nog verschillende materialen die van toepassing waren binnen het thema zoals slaapzakken, gamellen, drinkflessen, een tent, enz.

Als laatste werkvorm gingen we samen in gesprek over het leger. Ik liet de kleuters door middel van afbeeldingen en verhalen kennis maken met de andere opdrachten van de Belgische defensie. Ik koos er bijvoorbeeld voor om hen te laten kennis maken met humanitaire missies zonder nadruk te leggen op de oorlog.

Of om hen afbeeldingen te laten zien van militairen die anderen hielpen, die reddingsoperaties uitvoerden, die samenwerkten binnen een bepaalde missie. Prenten die een ander beeld wierpen op defensie dan de vechtende soldaat.

Observeren van ... en concluderen

Ik observeerde de reacties van de kleuters tijdens de verschillende werkvormen. Hoe reageerden de kleuters op de aangeboden themahoek? Hoe gingen zij om met het feit dat er hier geen geweren werden aangeboden en vonden zij dit noodzakelijk voor hun spel?

³ Vriens, J. (2015). *Drie eigentijdse schoolverhalen*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf.

⁴ Housen, R. (2013, december). Militair zijn. *Belgisch Militair Tijdschrift*, 13-31.

Welk beeld hadden ze van de huidige militair? Hoe verliep het samenwerken binnen de aangeboden activiteiten? Veranderde hun spel gaandeweg? Welke vragen werden er gesteld tijdens de gesprekken? Veranderde hun beeld na afloop van de thema week?

Door de onderzoeksmethode 'procesbeschrijving' te hanteren kreeg ik antwoorden op al deze vragen. Het doel van een procesbeschrijving is dat er op basis hiervan een analyse kan worden gemaakt. Vertrekkende vanuit deze analyses kan men conclusies opstellen. De getrokken conclusies kunnen dan zorgen voor nieuwe inzichten of eventuele aanbevelingen.⁵

***“Leren is een constructief, cumulatief, zelfgestuurd (of zelfgereguleerd), doelgericht (of intentioneel), gesitueerd (of contextgebonden), coöperatief (of interactief) individueel verschillend proces van kenniswerving, betekenisgeving en vaardigheidsontwikkeling.”
(De Corte, 1996)⁶***

Kinderen zijn geen ongeschreven blad. Ze hebben reeds enige voorkennis en bezitten reeds enige informatie uit het verleden. Het nieuwe aanbod zal dus worden geïnterpreteerd. Het zal worden aangepast en worden bijgevoegd aan de reeds bestaande kennis (constructief).⁷

Op de eerste dag wou ik vooral observeren welke voorkennis de kleuters precies hadden. Door middel van gesprek en spel, merkte ik dat er al enige voorkennis was, gekleurd door de media, vooral rond het oorlog voeren. Maar ik merkte ook dat bepaalde kleuters al wat meer wisten door hun opa die in het leger had gezeten. Een goede bodem om verder op te bouwen.

Kleuters maken tijdens het leren gebruik van kennis waarover ze reeds beschikken. Ze bouwen

⁵ Koning, R. (2010). Processen aan de lopende band? Een onderzoek naar het verbeteren van de processen bij Profile Tyrecenter Vermeulen. Universiteit Twente: Faculteit Management en bestuur: technische bedrijfskunde. (onuitgegeven bachelorthesis)

verder op die bestaande kennis en vullen die kennis verder aan. Het is dus belangrijk om kleuters impressies aan te bieden die de mogelijkheid scheppen om hun reeds aanwezige kennis te verrijken en te verdiepen (cumulatief). Iedere dag daarna bood ik een nieuwe impressie aan, om zo na te gaan of het beeld van de kleuters veranderde en verrijkte. Ik observeerde ook of dit zichtbaar was in hun spel. Ik merkte vrijwel direct dat het beeld van de kleuters inderdaad werd uitgebreid met de nieuwe kennis. Waar ze de eerste dag 'soldaatje' speelden en elkaar neerschoten met materialen die ze in de klas hadden gevonden, speelden de kleuters in de loop van de week dokters die voor de gewonden zorgden. Ze bestempelden ook dat spel als 'soldaatje' spelen.

Niet enkel in hun spel konden deze verrijkingen worden opgemerkt, maar ook binnen de gesprekken met medekleuters, leerkrachten en de gast die op bezoek kwam, zag je een verschuiving in hun vragen en interesses.

Terwijl ze in het begin van de week nog vooral spraken over vechten en schieten, stelden ze in de loop van de week meer vragen rond hoe soldaten andere mensen helpen en hoe ze samenwerken.

Ik merkte dat de kleuters hun beeld op een korte tijd toch heel wat bijgesteld hadden en een vollediger beeld kregen van de taken van militairen. Het enige wat hiervoor nodig was, waren volledige en waarheidsgetrouwe impressies aangeboden via verschillende, speelse werkvormen. Hun beeld was niet alleen vollediger, maar ook veel positiever. De soldaat was niet enkel meer iemand die anderen neerschiet, maar ook iemand die anderen helpt, die

⁶ Over het sociaal constructivisme: De Corte, E. (1996). Actief leren binnen krachtige onderwijsleeromgevingen. *Impuls voor onderwijsbegeleiding*, 4, 145-156.

⁷ Katholieke Universiteit Leuven. *Onderwijs. Hoe leren studeren*. [online] Geraadpleegd op 24 augustus, 2017, op: <https://www.kuleuven.be>

een land terug opbouwt, die zorg draagt voor anderen,

Bleef alleen nog de vraag welk beeld wij willen meegeven aan onze kinderen? Waarom hebben ze zo'n éénzijdig beeld?

Wat me opviel ...

Zowel voor de start van mijn onderzoek als tijdens mijn onderzoek was er één gegeven dat mij erg opviel, namelijk de angst en de terughoudendheid binnen dit thema.

Een angst die vooral gebaseerd leek op basis van opvoedkundige bezorgdheid.⁸

Hoe gaan de ouders reageren op dit thema? Hoe zullen de kinderen, misschien uit een oorlogsgebied, hierop reageren? Zullen de kinderen wilder worden tijdens dit thema? Willen we hier wel op verder gaan? Zullen er geen lastige vragen gesteld worden?

Ik merkte tijdens de week dat de kinderen die afkomstig waren uit een oorlogsgebied wel langer gefocust bleven op het geweld en op het vechten. Ze vertelden vanuit hun ervaringen, die meestal vrij negatief waren. Maar uiteindelijk stelden zij ook hun beeld bij naarmate de week vorderde. Een soldaat was niet enkel pijn en geweld meer, maar ook een dokter, een vriend, een beschermer,

De kinderen werden zeker niet wilder binnen dit thema. Integendeel zelfs, waar er eerst enkel wild met 'geweren' werd gezwaaid, zag je de kinderen nu dokter spelen of samen een 'missie' oplossen.

Echt negatieve reacties van ouders heb ik ook niet gemerkt, dus blijft de vraag 'Waarom ontstaat deze angst en terughoudendheid tegenover dit thema?'. Waarom zou dit thema minder opvoedkundig zijn dan thema's zoals piraten, cowboy en indianen, ... die aanbod kwamen binnen de zelfde schoolcontext.

Tot slot

Tot slot zou ik even willen hebben over de toekomst. Zoals hierboven reeds beschreven staat, is er een negatieve sfeer te bespeuren over dit thema. Toch worden we in onze maatschappij steeds meer en meer geconfronteerd met niet

alleen militairen (denk aan het vliegveld, in Brussel na de aanslagen, ...), maar ook met geweld.

Is het dan niet raadzaam en zelfs noodzakelijk om ervoor te zorgen dat onze kinderen al op jonge leeftijd een beter, positiever en vollediger beeld krijgen van hetgeen militairen doen? Dat ze leren dat samenwerken, vriendschap en zorgen voor elkaar belangrijk zijn? Zou het kunnen helpen bij het opvangen van kinderen van vluchtelingen die enkel negatieve ervaringen hebben met oorlog en vechten? Kan het de kleuters een gevoel van veiligheid en zekerheid geven na de zoveelste berichtgeving over aanslagen?

Omwille van al die redenen zou ik een vervolgonderzoek aanraden. Een onderzoek dat stilstaat bij het beeld dat leerkrachten (en ouders) hebben over dit onderwerp en hoe we de vooroordelen die er zijn kunnen ombuigen naar iets constructiefs.

De link tussen oorlogsspeelgoed en agressie bij kinderen werd reeds onderzocht door de Hellendoorn, J & Harinck, J.H.F. Zij kwamen toen reeds tot de conclusie dat de attitude van de ouders positiever waren dan die van de leerkrachten. Misschien is dit een fijn startpunt binnen dit onderzoek.⁹

Wat ook ontwikkeld kan worden is een volledig lespakket voor kleuters. Op dit moment zijn alle bestaande lessenspakketten, zowel binnen het onderwijs als binnen defensie, voor de lagere school. Het zou de drempel kunnen verlagen om met dit thema aan de slag te gaan als de leerkrachten een pakket hadden om op terug te vallen.

“Juffrouw, ik moest zo denken aan een liedje die K3 zingt. ‘Superhelden en soldaten horen bij elkaar. Soldaten zijn eigenlijk superhelden dan.’”

A.L., 6 jaar

⁸ Verbeke, N. & Pieters, F. (2017, 31 januari). *Onderzoeksinterview*. Interview in verband met bachelorproef militairen door de bril van kleuters, Roeselare.

⁹ Hellendoorn, J. & Harinck, J.H.F. (1995). Oorlogsspeelgoed en agressie bij kinderen. *Kind en adolescent*, 16. 4, 228-243